

tiker och aktuell forskning inom sociologi, medie- och kommunikationsvetenskap och religionsvetenskap. Manuel Castells, Peter Beyer, Peter L. Berger, Zygmunt Bauman och Roland Robertson är några av de mest centrala som skrivit om religionens förändrade position och funktionssätt i ett globaliserat nätverkssamhälle. Även Rodney Stark & Laurence Iannaccones teori om att ett ökat utbud av religion skulle leda till ökad religiös aktivitet tas in i analysen. De mest användbara pionjärbetena inom det nyetablerade forskningsområdet kring Internet finns också använda här, som Shelley Correll, Lorne Dawson och Stephen O'Leary, liksom Alf Linderman och Mia Lövhelm.

Till bokens stora förtjänster hör dess goda koppling till den forskning som redan finns på området. Här vill jag lyfta fram användningen av Castells och Lindermans teorier kring den auktoritetsförskjutning som religionen i nätverks- och informationsåldern innebär, liksom utbudsteorins bidrag. Om den pga. Internet ökade religiösa pluralismen innebär ökad relativisering och fortsatt sekularisering eller om istället religiös vitalitet blir följd, då allt fler bättre kan hitta något som passar dem, är en fråga som Larsson får med i sin diskussion. Bra, eftersom det är en ännu obesvarad, högaktuell och inte helt okontroversiell fråga inom religionssociologin. Till bokens förtjänster hör också aktuella exempel, oftast väl valda. Dessa finns även som länksamling på bokens egen hemsida hos förlaget. Den fungerar utmärkt som illustration och är ett klart plus, även om länkarna borde kompletteras med kommentarer. Larsson greppar sammanfattningsvis ett stort område med många dimensioner vilket är av stort värde i ett dylikt pionjärbete.

Däremot finns brister i dispositionen av materialet; vari består egentligen distinktionen mellan t ex det fjärde kapitlets två sista delavsnitt? Larssons skriftspråk löper lätt och ledigt, men ibland går det lite för fort och en del tankegångar är inte alltid glasklart kommunicerade. Larsson är politiskt medveten vilket färgar hans text, dock inte på ett störande sätt. Däremot stöter det att emellanåt lämnas in tvivelsmål om de refererade författarnas konstllhörighet. Det trodde jag vi hade lämnat bakom oss. En del irriterande feltryck i referenserna skämmer också, några saknas till och med helt eller står på fel sida. Eftersom boken är just en introduktionsbok, vill ju läsaren kunna följa med? Larsson ansluter till datatermgruppens terminologi och återger denna, men det är synd att han stannar vid den även när den är oklar. Exempelvis gäller detta definitionen av diskussionsgrupper.

En introduktion till detta nya och växande studieområde har saknats. Den teoretiska förankringen, kopplingen till de studier som finns inom området och intressanta exempel gör att boken är välkommen och

läsvärd. Med risk för överord kan den bli oundgänglig på grundläggande kurser i religionsvetenskap, vid gymnasieskolans religionsinstitution och inom lärarutbildningen.

Anders Sjöborg

Ola Sigurdson: *Den goda skolan. Om etik, läroplaner och skolans värdegrund*. 182 sid. Studentlitteratur, Lund 2002.

Ola Sigurdson har ett dubbelt syfte med sin nyutkomna bok *Den goda skolan*. Det ena är att ge en introduktion till de moralfilosofiska traditionerna liberalism, kommunitarism och postmodernism. Det andra är att utifrån dessa traditioner diskutera formuleringarna om etik i läroplanerna Lpo 94, Lpf 94 och Lpfö 98. Detta är en intressant och relevant kombination.

Till liberalism hör teorierna utilitarism och deontologi och namn som Lawrence Kohlberg och Jürgen Habermas, och längre tillbaka Immanuel Kant. Till kommunitarism hör teleologisk teori, som går tillbaka på Aristoteles, med moderna anhängare i Charles Taylor och Alasdair MacIntyre. Postmodernismen, med rötter hos Friedrich Nietzsche, låter Sigurdson representeras av Michel Foucault och teserna om subjektets död, historiens död och metafysikens död.

Efter genomgången av moralfilosofin pekar Sigurdson ut problematiska formuleringar i läroplanerna: skolan ska förmedla värden «i överensstämmelse med den etik som förvaltats av kristen tradition och västerländsk humanism», och skolan ska «överföra och utveckla ett kulturarv» samt «motverka traditionella könsmonster».

Problemet är att man använt ord och formuleringar som «kristen tradition», «västerländsk humanism», «kulturarv», «traditionella könsmonster» och även «värdegrund» på ett otydligt sätt i läroplanerna.

Sigurdson sätter fingret på de känsliga punkterna. Framställningen präglas av exakthet, tydlighet, stringens — dock inte i form av felfinnet utan en vilja att både problematisera och se de fördelar, ambitioner och visioner som faktiskt finns i läroplanerna. Dock visas ingen rädsla att sticka till där så behövs. Man kan rentav tala om en sorts «Lpo-akupunktur» där de små nålsticken till slut kan läka läroplanens ledbrutna lekamen. För det är vad som sker i slutet av Sigurdsons bok. Efter diagnos och vivisektion på läroplanens corpus går Sigurdson inte över till obduktion utan börjar i stället ett läkningsarbete: här finns något som vi ska vårda, pyssla med och vara rädda om!

En av Sigurdsons slutsatser blir att «Det kan ligga i den svenska demokratins intresse att inse att dess värdegrund låter sig gestaltas på *ett antal olika sätt*»

(min kurs.); även andra religioner och perspektiv än «kristen tradition» och «västerländsk humanism» har viktiga bidrag att ge i dagens skola, och skolans uppdrag måste vara fostran till demokrati i ett samhälle där olika traditioner (och skolor) tillåts samexistera i dialogisk öppenhet.

En annan slutsats blir att betona vikten av att «eleverna fostras till en *kritisk* solidaritet med samhället», dvs en inlärd, *gynnsam frihet* där *ansvar* ingår; ett positivt mellanting mellan rent godtycke kring «individens frihet och integritet» och anstaltsmässigt formande av «lydiga undersåtar i det moderna samhället».

Positivt för mig som arbetar i skolan är att jag verkligen har fått fundera på vad de för mig välkända formuleringarna i läroplanen syftar på. Jag har också fått fördjupa mina kunskaper om moralfilosofin. Sett ur detta perspektiv är Sigurdsons bok ett mycket välkommet bidrag till den diskussion som i alltför liten utsträckning förs i skolan. Boken kan ge en rejäl vitamininjektion här. Idag förs inte diskussionen, varken på lärarrums-/klassrumsgolvet eller under kompetensutvecklingsdagar i någon större eller mer strukturerad utsträckning. «Etik» och «moral» (eller «etik+moral») är idag modeord som används i alla möjliga och omöjliga sammanhang, men på ett slarvigt, odefinierat och till intet förpliktigande sätt (jfr. t.ex. områden som idrott och ekonomi). Orden tycks ha blivit så vanliga att man upplever dem som oproblematiska. Även i skolan. Lägg till ett ord som «värdegrund» — ett svårt, snudd på obegripligt ord, som dock använts flitigt i skolan de senaste åren — och vi får en grumlig soppa i stället för det klara korvspad läroplansförfattarna eventuellt hoppats på. Sigurdsons bok kan därför, rätt använd, inspirera och medvetandegöra. Varför inte ta några av läsarets (rekommenderade!) tretton kompetensutvecklingsdagar till att på djupet diskutera boken? Och återkomma till ämnet med jämna mellanrum! Utöver detta borde boken vara en naturlig ingrediens i den brygd som utgör lärarutbildningarnas kurslitteratur, en i övrigt tämligen mager diet, åtminstone när jag för drygt sex år sedan gick ut «Café au Lärarhögskolan».

Sigurdson är inte pedagog och kan därför inte rimligen avkrävas «metodiska tips» för hur läroplanens mål ska förverkligas. Samtidigt ger han synpunkter på vad undervisningen borde innebära och han uttrycker åsikter om lämpliga strategier. Här kunde trots allt avkrävas större konkretion — även om detta i slutändan är pedagogens uppgift. Det är ju just konkreta förslag som alltför länge saknats när det gäller förverkligandet av läroplanens mål. Om man verkligen ska driva den här diskussionen framåt så krävs basal, konkret metodologisk förankring. Eftersom Sigurdson — måhända av alltför stor blygsamhet —

avhänder sig själv pedagogisk/metodisk kompetens kunde eventuellt ett avsnitt som gjorts i samarbete med en kreativ pedagog eller metodiker tillfogats boken, alternativt givits ut som ett fristående komplement.

Boken innehåller några småmissar och enstaka stavfel. Not 18 till kapitel 3 saknas i notapparaten. Detta förtar dock inte min uppfattning att det är en både genomarbetad och välkommen bok. Sigurdson lotsar skickligt läsaren genom de moralfilosofiska traditionerna och den kritik som kan riktas mot dessa, och slutligen problematiken med läroplanerna. Det är inga lätta resonemang! Men det är mödan värt att läsa boken. Sigurdson har komprimerat redogörelserna till förmodligen minsta möjliga utrymme och åskådliggör dessutom filosofierna med konkreta exempel. Jag rekommenderar dock att man läser boken två gånger.

(Lpo = Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, Lpf = Läroplan för de frivilliga skolformerna, Lpfö = Läroplan för förskolan.)

Torbjörn Sjöholm

John D. Caputo, Mark Dooley & Michael J. Scanlon: *Questioning God. 379 sid. Indiana University Press, Bloomington and Indianapolis 2001.*

I höstas hölls den tredje i raden av konferenser på temat «religion and postmodernism» vid Villanova University i Philadelphia. Arrangörerna vill skapa ett forum och en mötesplats för filosofer och teologer som intresserar sig för frågor om religion och uttolkningen av densamma, dess plats och betydelse kring millennieskiftet. Framförallt ville de få till stånd en dialog mellan Jacques Derrida och en grupp av teologer och teologiskt orienterade filosofer. 1997 samlades diskussionen under rubriken «God, the gift, and postmodernism», 1999 diskuterades Gud och förlåtelse «Questioning God» och 2001 reflekterades det utifrån Augustinus bekännelser «Confessions». Texterna från «God, the gift, and postmodernism» gavs ut 1999 (recenserad i STK 1/2001), och nu har en antologi från den andra konferensen givits ut.

Redaktörer är John D. Caputo, Mark Dooley och Michael J. Scanlon. Antologin består av en intressant inledning, skriven av redaktörerna, samt fjorton artiklar skrivna av Jacques Derrida, John Milbank, Jean Greisch samt andra auktoriteter på området. Boken sammanfaller i två delar, kort och gott kallade «Forgiving» och «God». Vid tidpunkten för konferensen «Questioning God» var Derrida sysselsatt med att arbeta med ämnet förlåtelse. Därför öppnades konferensen med en föreläsning av Derrida på temat förlåtelse «To Forgive: The Unforgivable and the